Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРЛАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 15 ОКТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 123 (7626). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Политбюро

13 октярбе хиннача аргIанарча заседане КПСС ЦК Политбюро хьежар СССР къамашта юкъера гIулакхаш эргадаьха тоадара хьакъехьарча КПСС ЦК Пленума еча кийчон дешашка. Белгалдаьккхар перестройка, демократизаце, правови пачхьалкхе хьаяра хьалашка дукха къамаш дахача вай мехка из проблема къаьстта лоархIаме а актуальность а йолаш хилар.

Белгалдаьккхар, Советски Iаьдала шерашка СССР-е къаман дош къоастадеш исторически лоархIаме болх баь хилар, къамаши халкъаши фактически цхьатарра нийсдеш, халкъашта юкъера вежарашха дола гIулакхаш чIоагIдеш, къахьегамхошта интернациональни кхетам луш тамаше дика хIамаш карагIдалар. Уж берригача советски наха де а доагIаш доккхал деш да. Бакъда къамашта а юкъера гIулакхаш дегIадоагIаш тIехь-тIехьагIа хьаIайнад къоастаде деза кIезига доаца дешаш. КарагIдаьнначунца чIоагIало а лувцаш, дIаяхача хана хинначунца Iома а луш, перестройка еча процессе къамашта юкъера гIулакхаш эргадаьха тоадара берригa болх кердача боарам тIа баккха беза.

Керттера дар да вIаши новкъостал дара, вошала, социалистически интернационализма хIара къамани халкъен хьашташ дизза теркалдара принципаш тIа советски федераце йизза йола гармонии хьахилийтар, ший къамах тийша хIама доацаш хIара сага вай Даймехка моллагIча а мIинге цIагIа санна хетийтар. Цунца цхьана белгалдаьккхад, демократехи гласностахи, демократически духьаларча дагадоахкарашка, вайна юкъара карагIдаьннараш дохадара, къамашта юкъе довнаш дахийта йиш йоацалга.

Пленума кийчо еш беча берригача балха кIийлен тIа хила еза XIX Еррисоюзни партийни конференце политически установкаш. Пленумага кийчо еш могадаьд республикай шерра партийни актив, Iилмахой, общественность хьинаре юкъеоза.

Халкъа эшача товарий маьхий а бахача наха деча гIулакхий тарифий а хьалага хьежар. Из дувцаш белгалдаьккхар халкъа вахара хьал тоадара, социальни нийсхони йоккха овсарле йолча къахьегама стимулированен принципаш йиззагIa кхоачашъяра декхараша ма яххара розничи маьхий политика дIаяхьар социально - политическии экономически лоархIам болаш хилар.

ГIулакхаш деча ца доагIаш розничи маьхаши тарифаши лакхъяра, хьаеш йолча продукце маьхаш лакхдара наькъаца, хIаьта иштта бахача наха эша дарегIа товараш кIезигагIа арахецара чотагIа предприятей финансови хьокхамаш тоадара практика хилийта йиш йоацаш лаьрхIай.

Союзни республикай Министрий Советий, доал дара моттигерча органий теркам тIабахийтаб цар моттигашка маьхий политика дIахьоча цIенхаштта гIалаташ дувлийташ хилара.

Политбюрос СССР Министрий Совета могадир бахача наьха тайп-тайпарча группай, къаьстта дукха бераш долча дезалий, боккхийча а таро кIезига йолча а наьха хьашташ теркал а деш тайп - тайпара товараш арахецара безам лакхбе лерхIаш дIахо а боахама механизм эргаяьккха тоаяра, маьхийн доходийн боарама чIоагIагIа тIахьожам лоаттабара дола гIулакхаш де.

Политбюро раьза хилар торговлеи общественни кхачани балха, халкъа эша товараш хьадара структура предприятеша хьаяра, цар дикала, пачхьалкхени кооперативнии организацеша маьхий дисциплина лелаяра бола общественни тIахьожам вIаштIехьбоаккхаш тайп-тайпара гIулакхаш дарах йолча ВЦСПС предложенешта.

Цу лоархIамеча гIулакха тIа хьаллаьцай потребителий общесваш хьаяреи профсоюзий хьинареча организаторски лоархIамен инициатива.

Заседане анализ йир Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи эскара дисциплина чIоагIъярах дола КПСС ЦК соцамаш миштa кхоачашду хьожаш. Белгалдаьккхад, укх тIеххьарча хана эскара дисциплина чIоагIъяра дешашта Эскара советий, командирий, политорганий, штабий оагIонгахьара дукхагIа теркам тIабохийташ хилар. Кулгалдеча командно - политически кадрашкара эскара доакъошкеи подразделенешкеи уставной порядок хьаллоаттаяра хьакъехьарча балха тIа хьалда карагIдаьннараш бахьан хьадехар лакхдир. Партийни комсомольскии организацеш дукхагIа теркам тIабахийта яьннай служберча кхоачамбоацараштеи коммунистий а комсомольций а личнн гIулакхаштеи, цо йиш хилийтар дувла хатараш, зуламаш, бокъонаш гIожа телхаелга кIезигде.

Боккха сакхетам бола дисциплина, къонахчал, денал гайтар советски бIухоша Афганистане интернациональни декхар кхоачашдеча, Чернобыльски атомни электростанце авари хиларах хиннар дIадоаккхача, кхыча экстремальни хьалашка.

Цунца цхьана белгалдаьккхар эскареи флотеи бIухой дисциплина овлангара чIоагIъелга Iалащдара КПСС ЦК-ас оттадаь декхар леладеpа кхоачашдеш хилар. ЦIенхаштта уйла яйташ я эскаре гIулакх де баха ца тигара, эскаре гIулакх деш бараштa юкъера уставной доаца вIаши юкъера гIулакхаш, тIема дежурства правилаш телхаеш хилара моттигаш, тIема техника авареш. Политически тIемеи кхетам луча, къаьстта эскаре гIулакх деш барашта юкъе индивидуальни болх беча дIаьннаяц формализм, юкъарчал доацаш нахаца гIулакх леладара метта дагалаьца планаш увттаю, дукха совещанеш ю, приказаши директиваши арайоах.

КПСС ЦК-ас обороиа Министерстван Советски Эскара а ТIема-Форда Флота а керттерча политически управленеи кулгалхошкара хьадийхар бIухой дисциплина чIоагIъеш кхы тIа а тайп-тайпара гIулакхаш делга. Къаьстта низ тIабахийта беза эскарои флотои кхоачашдеш дола декхараш дика кхоачашдараи уж тIема кийча хилараи во Iаткъашйола негативни явленеш дIаяхара.

Коммунисташ - кулгалхой, штабаш, политорганаш, парторганизацеш декхарийла я хIара даькъеи подразделенеи цIенхашттара уставной порядок хилийта, эскара кулгалдара стиль кхы а дикагIа эргаяьккха тоае Кхетама балха еррогача формай эффективность лакхъянза яргьяц, из болх овлангара наха тIаберзабе беза. Эскаре гIулакх деча хIаране ший патриотически декхар кIоаргга кхетадергдолаш, военни присягаш воински уставашеи дIадехараш кхетаме а духьале йоацаш а кхоачашдергдолаш хIама де деза. Моттигерча партийни советски органашта, общественни организацешта тIадиллад доприэывнии призывнии хан чу кхаьча кагий нах эскаре гIулакх дара кийчбара дешашта дукхагIа теркам тIабахийта.

Эскареи флотеи социально-культурни сфера тIехьаюсалга дIадаккхара, эскаре гIулакх дераши цар дезалаши материально-бытовой дикагIа Iалашбара гIулакхаш де лаьрхIад.

Политбюрос могайир официальни визитагIа СССР-е венача Австре федеральни канцлерца Ф. Враницкеца М. С. Горбачева хиннача беседай, Н. И. Рыжкова переговорий итогаш Белгалдаьккхад лакхерча боараме вIашагIкхетар бахьан долаш дунени Европай политика дешаш вIаши шерра кхетадар, тайп-тайпара строй йолча мехкий дикача лоалахой вIаши долча гIулакхий хьокхам хила мегаргболаш советско-австрийски гIулакхаш дIахо а шердара тIакхувш оагIонаш хилар.

Варшаве Москван деной цIей долаш Польски Халкъа Республике Л. Н. Зайков ваха хиларах хьахинначунга хьежар, из мога а дир. Коммунисташца, польски столица общественностаца хиннача вIашагIкхетараша тешал ду перестройкагеи социалистически кердадоалачунгеи вIаши бола безам лакхбалара. Советско-польски цхьана къахьегилга дегIаахара перспективаш геттара дика лаьрхIай.

Заседане йийна а йийцар, мога а йир Э. А. Шеварднадзе официальни визитагIа Франце ваха хилара итогаш. Белгалдаьккхар президентаца Ф. Миттеранаца, кхыча французски пачхьалкхен деятелашца хиннача беседаша советско-французски политически диалога боарам лакхбе, шин оагIоракьара гIулакхаца цхьана къахьегилга эргадаьккха тоаде шаккъе а оагIув хьаштдолаш хилар гучадаьккхалга М. С. Горбачеви Ф. Миттеранеи хургдола вIашагIкхетар лаьрхIа да дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка шин мехка конструктивни вIаши долча гIулакхий сфераш шерьяра новкъостал де, тайп-тайпарча доакъошка советско-французски цхьана къахьегара керда политически хьинар айде. Шин мехка кулгалхоша дувцаргдолаш бокъонца практически дешаш кийчде тIадиллад.

КПСС ЦК Политбюро хьежар иштта Коммунистически парте чурчеи арахьарчеи политика кхыдолча дешашка а.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ ХИННА ВIАШАГIКХЕТАР

12 октябре КПСС Центральни Комитете арендни подряд лелаеча колхозий, совхозий, агропромышленни комплекса кхыча предприятей кулгалхоща, арендни коллективай болхлоща, парте районни комитетий секретаращца, Iилмахоща, юрта боахама специалисташца вIашагIкхетар хилар.

Хьалхара дош оалаш вIашагIкхетар дIадоладир КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела М. С. Горбачева.

Дагардар дувцаш къамаьлаш дир н. н. М. А. Чартаева — Дагестански АССР Акушински района Орджоникидзе цIерагIча колхоза председатела, А. И. Кондратенкос — парте Кировградски области Кировградски райкома хьалхарча секретара, В. Н. Макарова — Владимирски области Гусь - Хрустальни района «Гусевский» совхоза директора, Э. Джусупбекова — Киргизски ССР Таласски области Таласски района Ленина цIерагIча колхоза председатела, А. Н. Штейнле —Тюменски области Юргински района «Страна Советов» яхача колхоза председатела, М. В. Сальдрес— Эстонски ССР Выруски района «Кульдре» яхача колхоза арендатора, В. В. Ушакова — Читински области парте Карымски райкома хьалхарча секретара, М. Н. Онищенкос — Черниговски области Прилукски района Борисенко цIерагIча колхоза арендни коллектива кулгалхочо, Е. С. Строева — парте Орловски обкома хьалхарча секретара, А. А. Ананьева — писатела, «Октябрь» яхача журнала керттерча редактора, В. И. Гусенкова — Московски области Наро - Фомински района «Верейский» совхоза «Тютчево» яхача шурий-товарни ферма дезала арендни коллектива кулгалхочо, О. М. Лукьяновас — Алтайски края Калмански района «Обь» яхача совхоза керттерча экономиста, В. В. Швеца — Целиноградски области Целиноградски района Маншук Маметовай цIерагIча совхоза керттерча экономиста, А. Г. Лукашенкос — Могилевски области Шкловски района «Городец» яхача совхоза директора, И. А. Васильева — писатела, О. А. Дементьевас — Московски области Дмитровски района «Рогачевский» совхоза «Кочергино» яхача дезала шурий - товарни ферма кулгалхочо, В. Х. Бамбаева — Колмыцки АССР парте Ики - Бурульски райкома хьалхарча секретара, Н. Н. Дубинас — Тульски области Ясногорски района «Ленинский путь» яхача колхоза председатела, А. И. Жгенте —Грузински ССР Мцхетски района Сагурамойски совхоза директора, Д. Н. Пале — Ивано - Франковски области Тысменицки района «Ленинская искра» яхача колхоза председатела, К. Тахирова — Узбекски ССР Сырдарьински области Мирзачульски района «Узбекистан» яхача совхоза арендни подразделене кулгалхочо, Г. А. Тена — Московски области АПК «Москва» яхача Ленински оптово-розничи сомий - баьцадаарий объединене № 2 йолча тика директора.

ВIашагIкхийттача хана массе а оагIорахьара дийцар мехка агропромышленни комплексе арендни гIулакхаш дегIадоаладара дешаш.

ВIашагIкхетара итогаш йир М. С. Горбачева.

ВIашагIкхийттача дакъа лоацаш хилар новкъостий В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. И. Слюньков, А. В. Власов, Ю. Д. Маслюков, О. Д. Бакланов, СССР Министрий Совета Председатела заместитель, СССР Министрий Совета машинаш яра бюро председатель И. С. Силаев.

ВIашагIкхетарах йола йизза отчет кепатохаргья.

(ТАСС).

КЕПАЙОАЗОН ЦIАГIА ХИННА ВIАШАГIКХЕТАР

Самардийнахьа Грозне кепайоазон ЦIагIа республикански, городской, районни газетий, телевидене а радиовещане а болхлоща вIашагIкхетар хилар КПСС ЦК члена, парте Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара В. К. Фотеева.

Гулбеннараштa цо дийцар областной партийни организаце республика берригача къахьегамхошта хьалхашка латта декхараш кхоачашдеш беча балхах, теркам тIабахийтар перестройка политика чакхъяккхара республика массави информаце средстваша де дезачоа. Из харцахьъяккха гIертара духьала лоаттабе безача къовсама, белгалдаьккхар журналисташ шоашта тIадиллача гIулакха бехктокхаме болаш, из дизза кхоачашдеш а хила безаш хилар.

Къаьстта чIоагIа доашхаш дийцар хургйолча районни, городской, областной партийни конференцешта кийчо яра юкъе пресса лаца дезача даькъа хьакъехьа.

Къамаьл чакхдоаллаш В. К. Фотеева жоп делар журналисташа тийннача дукккхача хаттараштa.

ХРОНИКА

Нохч - ГIалгIай АССР просвещене Министерствои Нохч - ГIалгIай АССР профессионально -технически образоване Пачхахьалкхен комитети дIа а яьккха. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо Нохч-ГIалгIай АССР халкъа образоване Министерство яьй.

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа образоване министралла хьожаваьв **Мовтаев** Султан Махмудович.

Нов. **Юрченко** Евгений Никифорович Нохч - ГIалгIай АССР профессионально - технически образоване Пачхахьалкхен комитета председатела гIулакха тIара мукъавалийтав кхыча балха тIа вахарца дувзаденна.

Яхьа дневник

ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬИ

Укх шера хаоттам аттачарех хиннабеце а, Грозненски района дикка дукхагIдолча боахамаша тоъал шеръяьй шоай доакъара база. ХIанзарчоа совхозаштеи колхозаштеи юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба «Юбилейный» совхоза къахьегамхой. Хьайба хIара условни кертона лаьрхIа 31 доакъара единица Iалашъяьй цар, соахка укх хана хинначул 10 доакъара единица дукхагIа.

Дукха царел тIехьабисабац «Заря», «Горячеисточненский», «Ильинский» яхача совхозий доакъар кийчдераш. Кхо боахам мара бац районе цу хьакъехьара план кхоачаш ца еш — В. И. Ленина цIерагIа колхозни «Атагинский», «Кулаpинский» яха совхозаши.

— Дика лел района доакъар Iалашдерий гIулакхаш, — аьлар КПСС Грозненски райкома юрта боахама отдела заведующе М. Демельханова. — ХIанзле хIайба хIара условни кертана лаьрхIа 21,5 доакъара единица Iалашъяьй цар. Соахка укх хана 12,3 доакъара единица мара яцар. Цулухьа дIадахача Iай дукха халонаш ла йийзар хьайбаш леладерий.

Сево аьттув беннаб доакъар кийчдераштa планаш ханал хьалха кхоачашъе? Эггара хьалха цу даькъе подряда тайп-тайпара формаш юкъейоалаяро, техниках бизза пайда эцаро, морально-материальни стимулаш лакха хиларо.

ВЕЖАРИИ ТОЛАМ

Вежараша Балкоевгlар Iалиханеи Назирен укх шера Сунженски района Кирова цIерагIча колхозе вIашагIъелла подрядни звено толаме къахьегаш хьаера аьхкий а гурахьа а. Цо леладир доккха хьажкIий кха.

ДагадоагIаш ма хиллара, соахка Iалаьмате кIезига хьувкъам баьлар колхоза хьажкIий кхашкара. Дуккхачар доаладу бахьан хаоттама хьалаш хала хиларца дувзаденна дар. Цхьабакъда, аттагIа дацар уж укх шера а. Ди юккъа хIана дац аьнна догIаш делхар, чIоагIа мух бувлар, август бетташа а техар. Хийла моттигаш яр гIадамаш лаьтта Iолийга,, хьерчаденна, кагденна.

ХIаьта а сага хьинар котдаьлар, ХIанз хьувкъам чуэцача къаьгга гуш дар из. ХIара гектара тIара бIаь центнер томараш тIара хьажкIаш чуэца аьттув баьлар вежарий.

ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Назранерча «Электроинструмент» заводе дикагIчарех цаI я гIишлон-отделочни машинаш хьаеча цеха Я. Муцольгов керте латта звено. Къаьстта белгалъяьннай укхаза Р. Хазбиевас кулгалду басар дIоахду машинаш вIашагIйохка бригада. Иштта хьинаре къахьегаш ба укхаза токараш В. Абадиев М. Даурбеков, сварщикаш М. Беков, М. Богатырев, слесараш - сборщицаш А. Умарова, Д. Олигова.

ИЭ-9703Б яха заточни станокаш арахецаш я М. Мальсагов керте латта бригада. Бетта план 500 йолаш, 510—515 цу тайпара станок арахец цо. Укхаза овсаре къахьегаш ба электромонтажник Х. Хамхоев, слесарь-сборщица Р. Имагожева, электромонтажницаш йижарий Костоевгlар Мадинаи Заремеи.

ХIанз а хьалха да завод укх тIеххьарча хана летача лазарех йийрзай ала. ХIаьта а хьалхалаттарий хьокхамаша хьагойт гIуллакхаш тоадала тарлуш долга.

КПСС обкома XI пленум

Селхан парте обкома политически просвещене ЦIагIа ший болх дIабихьар КПСС обкома XI пленумо. «Наьха продовольственни хьашташ дикагIа Iалащдара хьакъехьа областной партийни организацена хьалхашка латтача декхарех» доклад йир КПСС обкома шоллагIча секретара **Д. Г. Завгаева.** Дувцача дешах карагIдаьннар белгал а даьккха, цо гулбеннарий теркам тIабахийтар нах продукташца Iалашбара ца деш дисараштa, уж белгала хьан бехкагIа нийсденнад. Белгалдаьхар тIехьа-тIайоагIача хана наьха продовольственни хьашташ дикагIа Iалащдара де дезараш.

Пленуме пренешка къамаьл дир КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара **В. А. Куценкос,** КПСС обкома членалла кандидата, Советски районерча «Альпийский» яхача совхоза бригадира **К. Албаковас,** КПСС Турпала, Назрановски районерча «40 лет Октября» яхача совхоза звеньевойс **Б. Г. Кодзоева,** КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара **В. В. Поповас,** КПСС обкома бюро члена, Нохч-ГIалгIай Агропрома председатела **А. И. Воронкина,** Грозненски района Ленина цIерагIча колхоза парткома секретара **Х. А. Хизриевас,** КПСС обкома члена, «Чеченингушводмелиорация» яхача объединене начальника **М. М. Баматгиреева,** КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара **П. Г. Коломенске,** республика хлебопродуктай управлене начальника **В. С. Шимкос,** «Северо-Кавказская» яхача коа тIара оалхазараш леладеча фабрика болхлочо **П. У. Астамировас,** КПСС обкома члена Гудермесски локомотивни депо машиниста **И. М. Антипенкос,** Наурски райисполкома председатела **С. С. Аюбова,** Социалистически Къахьегама Турпала, гIишлонхой бригадира **Ш. Хаджиева.**

Дийшача дешаех пленумо кIоаргга чулоацам бола соцам тIанийцар.

Цул тIехьагIа пленум хьежар КПСС областной партийни организаце XX партийни конференци яра хьакъехьарча дешага. Цох лаьца къамаьл дир КПСС обкома хьалхарча секретара **В. К. Фотеева.** Цу дешах лаьца а пленумо соцам тIанийцар. Цу тIа белгалдаьккхар КПСС Нохч-ГIалгIай областной партийни конференци 9—10 декабре чакхъяккха.

Мишта кхоачашду декхараш

ГIАДВУГА ТОЛАМАШ

Хьайбай продукци йоаккхачен из пачхьалкхенга йохкачен цахаддаш толамаш доахаш хьабоагIа Урус-Мартановски района шурий-товарни фермайи комплексайи болхлой, жа леладераш, доакъар Iалашдераш. Карарча шера хьалхарча ийс бетта, план 19600 центнер йолаш, цар даьккхад 20396 центнер дулх, хIаьта дехкад из 104 процент. Во лелац гIулакхаш шура йохкача а. ПланагIа 54 эзар центнер йолаш, урус-мартановцаша из дIачуеннай 54690 центнер. Из деча эггара доккхагIдола дакъа юкъедихьад «Гехинский» совхоза хьайбаш леладераша. Мишта, малагIча наькъаца вIаштIехьдаьннад цар из де? Цох дувцаш я ер материал.

Совхоза директор А. А. Магомедмирзоев кабинете шецаI вацар. Чуийнна къамаьл деш вар из районе а республике а дика йовзаш йолча хьайбаш леладерхочунца Бадалова Аминатаца. Цу хьинар долча кхалсага къахьегама наькъах лоацца дувца лов сона. Ткъаь шиъ шу хьалха доярка йолаш дIаболабир цо из. Дукха ха ялале учетчик а тIаккха шурий-товарни ферма бригадир а хьожайир из. Долла хIама боккхача безамца а хьинарца а деш йолча къонача кулгалхочун гIулакхаш цIенача дег тIара хьаллаьцар коллективо. Уж тIехь-тIехьа тоадала а доладелар. Къахьегамо доаккх сага сий. Иштта хилар Амината вахаре а: хIанз из КПСС Урус-Мартановски райкома бюро член, райсовета депутат я. Дукха ха йоацаш «Заслуженни хьайбаш леладер» яха цIи а еннай цунна.

— Ше хIанз кулгалдеш йола шурий комплекс арендагIа дIаэца ловш я ер, — аьлар директора, кIирвенна тхогахьа хьа а хьежа. — Хьажал акхар коллектива таханарча хьокхамашка. ХIанзле кхоачашъяь баьннаб ераш карарча шера планаши социалистически декхараши. Из мара дeций: лоархIаьяь коллектив шийтталагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера заданех а.

Аминат зоотехнически образовани йолаш я. Дика дешаш чакхъяьккхай цо Назранера юртбоахама техникум. Цул совгIа, йоккха къахьегама практика а я цун букъ тIехьашка. Керттердар — дикача коллектива кулгалхо я из. Цу дерригне тешаяьй Бадалова арендатор хила ший низ кхоачаргхиларах.

Шурий комплексе лелабеш Iаьржа - боарха фух бола 260 етт ба. Планах царех хIаранегара яккха езар 2500 килограмм шура я. Чакхбаьннача ийс бетта хьокхам — 2734 килограмм. Республика дикка дукхагIча боахамашка шера а яккхац из миссел шура. Кхоачам болаш да ер масал: духхьал сентябрь бетта, план 220 килограмм йолаш, хIара кхоабача Iаттагара 330 килограмм шура яьккхай укхаза.

Комплексе болх беча 16 доярках цхьаь цаI яц планаши социалистически декхараши кхоачаш ца деш. Нагахьа санна хьалха Iаттагара шера кхо эзар килограмм шура йоаккхалга чIоагIгIа сатувса дезаш хIама хиннадале, хIанз, кхо квартал чакхъяьнна мара еце а, цу тайпара масалаш, оалаш ма хиллара, ког дIа мел баьккхача долаш да укхаза. ДIабахача ийс бетта М. Сатуевас — 3978 килограмм, П. Дудаевас — 3300, Р. Ахматхановас — 3289, М. Шахбулатовас — 3166, А. Мамуевас — 3071, Ш. Дудаевас — 3060 килограмм шура яьккхай. Кхыбола дояркаш а гаргагIертаб цу хьокхамашта.

Шоана гучча бесса яьссача моттиге хьахиннаяц А. Бадаловай арендатор хилара йола уйла. Иззa да я из ше болх беча моттиге, бокъонца йола коллектива кулгалхо я. Дог тохалургдолаш тоаяьй цои цун новкъосташеи хьайбаш латта помещенеш, комплексера цIе уголок, бытовкаш, шерра юкъейоалаяьй механизаци. Шеко яц, саго хIама хьалхадаха ца дезаш арендатор хургья цох.

— АрендагIа леладе хьайбаш дIадалар чоалхане гIулакх да. — йоах А. Магомедмерзоева. — Ха деза хьанга кхоачаргла уж, малагIа пайда баргба цох. Лоралуш ду оаха цу тайпара хIама. ХIанзарчоа арендагIа леладе совхозо дIаденнад 200 бежан совгIа. Масала, механизаторо А. Тасуева цIагIа кхаба дIанийцай 21 сиргIалг. Теркам тIабахийта хьеж совхоза специалисташ цох фу хургда. Таханарчоа гIулакхаш тIехдика да. ДIалуча хана 100—110 килограмм хинна хьайбаш хIанз 300—350 килограммага дIакхоачаш деза да.

Ах шу мара дац А. Тасуев арендатор хинна. Оттадаьча договорагIа 12 бетта йолча ханна хIара сиргIалг 400 килограмм дозалга дIакхоачае езаш ва из. ХьагучогIа, 3—4 бутт хьалха лоархIавергва из цу декхарех.

— Цох тамаш елга а дац, — йоах директора, — нагахьа санна совхозерча хьайбашта дозал тIакхетара юкъера боарам 380 грамм бале, Тасуева лелаеча сиргIалгашта хIаранена дийнахьа килограмм а кхы дукхагIа а дозал тIакхет. Тамаш е езар кхыдар да: нагахьа санна из дара совхоза фермашка юкъера лаьрхIача 13 доакъара единица дIайоде, Тасуева 6 доакъара единицах а кхоачам бу.

Массане аьттув балац гIулакх иштта дика дIадахьа. Масала, Окаев Рамзана а арендагIа леладе даIийцадар зIамига бежанаш. Бутт совгIа ха яьлча, совхозацара договор доха а даь, хьайбаш юхаделар цо. Бакъда, къоначa саго хьийга къа довнзар: 900 сом алапи нийцар цу юкъа баьча балхах.

Тахан кхы а кхо арендни звено я боахаме къахьегаш. Цар кулгалхой — Р. Ахмедханов, М. Бисултанов, Ш. Бексултанов. ДоговорагIа оттадаь декхараш тIеххоачаш хьайоагIа уж. Керттердар — шоаш хьалаьца никъ нийса, шоаштеи пачхьалкхенни пайдане болга кхетадаьд цар. ГехтIа бахача кхыча наьха безам а уйла а арендана тIаэзай.

Шурий комплекс йоацаш кхы а ши шурий-товарни ферма я совхозе. Цар а тIеххоачашъю хьайбай продукци йохкарах йола шоай планаш. Укхазарча № 2 йолчэ МТФ къахьегаш я района дояркашта юкъе хьалхле лелаеш йола Далаева Айзан. ХIара кхоабача Iаттагара 4445 килограмм шура яьккхай цо чакхбаьннача ийс бетта. № 2 йолча ферме хьинареча къахьегамца белгалбаьннаб дояркаш З. Сатуева, С. Дудаева, А. Лабазанова. Пятилетка диълагIча шера чотагIа къахьегаш ба уж хIанз. Цар а боахама кхыболча хьайбаш леладераша а берригa низ тIабахийта баьча балхо аьттув беннаб пачхьалкхенга совхоза шура йохкара шера план дукха хIама ца эшаш кхоачашъе а пятилетка декхараш ханал хьалха кхоачашдара тешшаме лард йоалла а.

ХIанз тIатеIIа Iан бетташка кийчо еш ба «Гехинский» совхоза хьайбаш леладераш. Боккха теркам тIабохийт цар доакъара база шеръяра. АргIаш а даь дIаоттаяьй 650 тонн йол, кIоагашка еллай 2700 тонн сенажи 5800 тонн силоси, кхоачам боллаш Iалашбаьб фуъ. Доакъар кийчделга дIахохьош да. Из деча доккха дакъа лоац доакъар Iалашлеча бригала кулгалхочо А.-М. Закриева, комбайнераша Л. Гагаева, К. Бакаева, М. Джабаева, водителалла Ю. Майрбекова, Х. Джамбулатова, кхычар.

Хьинар айденна къахьег гIишлонхоша а. Дика тоаю цар хьайбай помещенеш, фермашкара бытовкаш, нах Iеш бола цIеноши кабинеташи. Хьалаш дика хилча овсарегIа къахьега безам а ма боагIий.

М. КАРТОЕВ.

Парторганизацешка—отчеташи хоржамаши

ОАЛАР А ХЬАДЕР А ЦХЬАНА НИЙСДЕШ

Шоашка цхьа боккха кхаъ баьккхача санна хийтар Назранерча Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода отчетно-хоржамий партийни собране гулбеннача наха укх шера 9 бетта шоай балха итогех йола цифраш хьахезача. Сона хеташ, перестройкас шоашта хьалхашка оттаяь хало эшае болабеннаб ахриевцаш, дIадала, дIакъаста доладеннад юххьанца укхаза йолаеннача «хорша» лазар. ХIама ца эшшаш массадолча технико-экономически хьокхамех йола планаш кхоачашъяьй заводо цу юкъа. Товарни продукци арахецара план — 102 процента, из йохкара план — 106 процента, поставкех йола план — 100 совгIа процента. Хьалха цахаддаш лакхлуш хинна брак а лохъяла йолаеннай. Соахка хьалхарча 9 бетта 111 эзар сомага кхаьчадар из бахьан завода хинна зе. Укх шера 55 эзар сомага кхаччалца лохденнад из.

Цхьаькха цифра а я болхлой бокъо котъялайолаеннална хьахьокхаш. Управленций алапеш лохлуш доагIа, болхлой дараш — айлуш латт. ХIанз, масала, юкъера лаьрхIача управленцо, вешта аьлча хьакимо, специалисто бетта 192 сом алапи эц, болхлочо — 206 сом. Гуш да кабинеташка багIараш цехашкара шоашта балха моттиг лохаш - хоржаш болга.

Иштта сийрда белгалонаш хоаяла йолаеннай заводе. ДIахо бода никъ нийсагIа а аттагIа а хургболга хьахьокха маякаш я уж. ХIаьта а бакъдар ала деза: шийй йолаш йола потенциал, низ хIанз а бокъонца «човхабаьбац» коллективо, Iодаьккхадац застойни ханашка ше тIакхелла административно-командни доала кхоллар. Из Iодаргдолаш дикка оагаеннаяц коллектив. Собране хIаране даьча къамаьла юкъе хоалуш а дар из. Цу гIулакха бокъонца дола сурт гучадоаккхаш яр завода партбюро секретара I. Манкиева яь отчетни доклад а.

Хургйий хеттача тайпара стабильни эргалонаш, нагахьа санна хьалхаболха политкомиссараш - коммунисташ шоаш а перестройка наькъ тIа тешаме гIа баха хIанз ца Iомабелча, шоашта тIехьаболхараштa нийса харшаш хьахьокха царна ца хайча, цхьайолча моттигашка ца лайча а?

Пренешка къамаьл деш трибуна тIа ваьннача къаьнача коммуниста, парте а къахьегама а ветерана литейщика М. Гизатулина дешаш лерга-дега новкъа дале а нийса хийтар ладувгIараштa, хIана аьлча, «бакълув, бакълув», яхаш хозар зале. Цо йоахар, кисара партийни билет хьал а даьккха:

— Ер шоай киса доаллий ца ховш, членски взносаш дIалуча хана мара дага ца дохаш коммунисташ ба вайна юкъе. Фу хьехам, фу хьокхам лургба цар наха?

Цу тайпара болча цхьаннийн коммуниста цIи а яьккха дийцар цо из.

Партбюро дика хьежаяц цу тайпарча цхьаккха даькъе боацача, партийнидар кхоачаш ца дарал совгIа, шоай производственни декхар а тесса леладеча коммунисташка, бехктокхаме эзабац цо уж боаггIача тайпара.

Керттера инженер - коммунист Р. Оздоев ше а, хIаьта цо кулгалду инженерни ерригa служба а вIалла йоацаш санна хет заводе. Цхьаккха производства культура яц цехашка, дIа-хьа мел хьежача — бIехал, нувхаш, дьтташ, еха латта оборудовани, Бакъда, йоахар докладчика, инженеро дукха теркал дац из гIулакх, хIаьта партбюрос цIенхаштта из цунга хатта а хаттац.

Дукха кхоачамбоацараш дувлийтад партбюрос шийй теркама кIалхара, дукха битаб бехктокхаме ца озаш, хIаьта шо-шоай моттигаш мичахьа я аьнна царга дIа ца хьокхаш бехктокхаме бола нах: къаьстта юкъерча звеной кулгалхой - коммунисташ, специалисташ.

Президиуме багIарашка цхьанне яхьийтача записка тIа яьххача тайпара: ши-шийй чемодан лелае Iомабаьбац уж.

ДIа-хьа мел хьежача хоалуш я партийни балха юкъе застойни ханех йиса «хьатташ» къаьстта Iадкъ воча оагIора партийни балха дешаи из кхоачашдараи юкъера вIалла лоац ца луш йола юкъ.

— Перестройка йолаеннача хана денз вIалла ца хиннача тайпара дика, хьаькъале йола дукха решенеш яьй завода партийни собранешка а партбюро заседанешка а, — йоахар слесарь-инструментальщика, СССР-а Лакхехьарча Совета депутата Т. Халгуева, — бакъда, таханарча дийнахьа царех решени-м хац сона, цхьа пункт а бокъонца кхоачашъяьй ала йиш йолаш саг вац вайна юкъе. Масала, мел хьалхадаьхад: болхлошта ха деза хозрасчета, подряда, самофинансироване, самоокупаемость маIан, яхаш, мел решенеш яьй, массанена дIатIадиллад ив гIулакх кхоачашде аьнна? ХIаьта а дIахаттал болхлошка: фий хой шоана из, хозрасчет яхар, аьле. Хац... Из царна дIахайта, дIайовзийта гIоргаш саг а вац. Цу кердача экономически терминай чулоацам лоацца боашха а боашхаш, царех хIаране механизм болхлошта йовзийтаргйола реферат, е разработка язъяь а цхьа хIама де мегацарий специалисташа?

Дика а йоагIаш енна а предложени яр Халгуева еннар. Нийса йоахар цо: цу тайппара атта кхетарг йола разработка вIаштIехь а яьккха, ротаторца е типографски хьисапе кепа а теха коллективе дIайоаржае хала да? Пенех хьалтоха, массане а истолашта, балха моттигашка хилийта мегаций уж, плакатий хьисапе хьа йий? Из предложени президиумо белгал а ергья собране бергболча соцама тешшаме юкъе а гIоргья, яхаш вар со. Яхангар. Теркал йинзар...

Иштта йов укхаза коммунисташа, парте боацараша кхыча собранешка, совещанешка тела дукха предложенеш, иштта каьхата тIа юс дукха партийни решенеш а. Сенна ю уж кхоачашъергъеце, хIана боахийг царга соцамаш тIара соцамаш тIа йоахаш цахаддаш из бIаьха го? Ма ел цаI из бIаьха го? Ма елл цаI кхоачашъяьяллалца шоллагIйола решени, ма дохадел наха хьалхашка денна дош. Оалар а хьадер а — цхьан тараза тIа диллац укхаза. ДIадоалаш дац завода парторганизаце балхара из лазар. Цу собране баь соцам а бар хьалха хиннaчул дукха эргаша боацаш. Кхы хила йиш а яцар цуна-м, хIана аьлча, хьалха дийца дешаш дIадахача, проблемаш йисай.

Метташ лазадаллалца йиийцай укхаза, масала, штурмовщина. ХIаьта а из юхатоха могаш низ бац заводе. Бетта юхьиг дIайолалуча хана «тар» кхет вайна, йоахар дукккхача къамаьл даьраша. ТIаккха «наб» кхет. Бутт юкъе кхаьчача сомаловл, из чакхбоаллаш — тохалу-кхохкалу, бIаргашка морх отталца болх бе аьле. Цу ханна йолалу штурмовщина а брак а. Цу ханна йIаьхлу балха сменаш а.

— Экономически доала методашка бокъо вай дIаяллалца метта доагIаргдац вай цу хьакъехьа, — аьлар директора заместителa В. Гагиева. — Бакъда, из бокъо царга дIакхоачийиташ-м дац вай.

Кхача а кхачийтац. Мозаша готбича санна хьовз цехий, участкай начальникаш хозрасчет, подрял, аренда хьоайнча. ДIатIаэцац цар из, цун сийленна хетадеча дешашта, хьалъийдеча кулгашта камаьрша бале а. Бахьан ховш да: производства доал дукхагIа нахага дIакхоачийт цу гIулакхо. ТIаккха начальникашта лац шоай карара из далийта. Атта дац дай хана денз дегIах летача оамалах къаста. ХIаьта партий организаци, цун ядро — партбюро а яц из оамал йохае аьнна шийна хьалхашка этта декхар чакхдоаккхаш. Ше цу даькъе хьадер а политически методашца а ца деш, дукхагIча хана административни методашца ду цо.

Из-м цхьаболча коммуниста трибуна тIара даьча къамаьлаша а хьахьекхар, коллективе дика хуле плаПроизводственни гIулакхаш коллективе дика хуле иланаш кхоачашъйой — парте а дика болх бу, яхача самалгара доагIаш дар коммунисташа № 43 йолча цеха начальника Ш. Тутаева, сборочни цеха парторганизаце секретара, сборщица М. Дерсиговас, кхычар дийцар. Шоай цехашка ремонтни балхаш дар, лостам бар деха баьхкача наха тара дар цар дийцар. Из хьаде декхарийла бола, оарцагIбовла беза шоаш бацар цар бийцараш, кхыбараш бар. ЦIаькха а дагавехар вай лакхехьа вийца Т. Халгуев:

—Цхьаболча вай кулгалхошта, болхлошта бIарахьежача, ладиигIача, хIанз вайцига перестройка е кхычахьара нах хьакхача безаш санна хеталу, — йоахар цо. — Маца дIаяргйолаш я вайх кхычарна пIелгаш тIахьокхаш йола, из массанена гоамъенна, син совъяьнна оамал?

Цу моча метте чIоагIа эшар перестройкаца ювзаенна партийни керда формаш, методаш. ХIаьта а уж укхаза хIангалца кораяьц, лаха а кхы Iаяха сихлуш саг а хиннавац. Укх тIеххьарча хана заводе чакхъяьннача парте лохехьарча звеношкарча (партгруппашкеи цехови парторганизацешкеи— 16 я уж) отчетно-хоржамий собранешка керда хержача партийни вожакаша (дукхагIбараш конкурсни хьисапе а херждаб уж) дикка айбе, эргабаккха мегаш ба партийни, идеологически болх. НонагIо къонъеннай отчетни хана завода парторганизаци ше а. Цу юкъа 22 кандидат хьайийцав укхаза парте. Уж а болаш хIанз 122 коммунист ва цу организаце, вешта аьлча, хIара 10 сага юкъе цхьацца коммунист.

Царех хIаране дакъа лаца дезаш, цар хьинар, хьаькъал, политически денал эшаш дукха къаьна а керда а проблемаш Iайнай заводе. Царех вIалла тIехьашка тетта йиш йоацарех я: балха моттигашка аттестаци чакхъяккхар (кулгалхой, специалисташ, болхлой — массавар чакхвала везаш «фильтр» я из); сихха керда экономически формаш производствана юкъе яхар (бригадаш, участкаш, къаьсткъаьста болхлой подряда хьисапе болх бергболча наькъ тIа яха еза, хIаьта цхьайола участкаш арендатораша, кооператорашка дIаяла а еза, собране баьча соцам тIа аьннача тайпара), кхыяраш.

Тесса битаб юкъарча организацей, тайп - тайпарча формированей болх а. Масала, вIалла вIашагI ца еллача санна йиц а енна дIаяьннай заводе ши-кхо шу хьалха вIашагIъелла квалификационни комисси. Болхлочун опыт Iайний, цун кулгговзал лакхъеннай е лохъеннай хьожаш а цун разряд IотIатохаш а саг вац. Уж мо дола лоархIаме дешаш юстара дут коллектива къахьегама совето а профсоюза комитето а.

Эггара чIоагIагIа эшача хана, экономике перестройка еча дIайха кхуврачаш а хинна болх бе декхарийла йола финансовни планово-экономически отделаш геттара мелъеннай. Цул совгIа, пар производствана новкъарле еш моттигаш а нийслу укхаза.

— Застойни ханашка а хиннадац хIанз планово-экономически отдело леладер-м, — йоахар ремонтно-механически цеха начальника М.-С. Бакаева. — Октябрь ахангахьа кхачабоал, бакъда планах тхоай мел болх бе беза, фу де деза ца ховш да тхо хIанз а. Шозза хийцай плановикаш тхона бетта луш йола задани. ХIанз кхозалагIа хувца дага а ба. Из тхоашка хьа маца кхоачаргъя ховш дац тхо.

ЧIоагIа цхьа саг хьалхавала везаш я завода социальни проблема а, къаьстта бытовой яр. Хьалха-м кIезиг—дукха продукташ яй а цхьа бахьан дора завода болхлошта. ХIанз продуктам-м хац, кхыметтел, хьаэца баьцадаар а дац завода коа а пул арахь а. Дале а кооператораша «инкала» мах боахк царех.

— Фуд ер, мичахьа кхаьчад вай, — йоахар пренешка ше къамаьл деш завода тIахьожамхочо, тIема, къахьегама парте ветерана А. Имагожева. — Маца даьхад вайгара тика чу кабуца килограммах сом? — Мичаб вай подсобни боахам, вай воай тика, баьпадараш? Низ бац вай из гIулакх вIаштIехьдаккха?

Лоацца аьлча, зIамигача а йоккхача проблемий бIаргча гурмат я заводе партийни оарцага хьежаш. Из оарц даккха низ, вай аьнача тайпара укхаза болаш ба. Цу собране кхы а чIоагIбир коммунисташа шоай партбюро низ. Керда активисташ юкъе бахийтарал совгIа хьалха 9 мара ца хинна 11 саг а харжар цар цига.

Хьинар долаш, политически кхетам болаш ва цар цIаьхка а, партбюро секретаралла хержа I. Манкиев а.

Собране дакъа лоацаш хилар КПСС обкома промышленностен транспортен отдела заведующи Ю. В. Кузнецов.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкор.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ЛНДР: цифраши бакъдараши

Лаосски Халкъа-Демократически Республикас дIалоац 237 эзар квадратни километр латта, баха нах 3,58 миллион саг ва. 90 процент бола нах юрта боахаме ба. Цун дика хьунаш, гидроэнергетически минеральнии ресурсаш я.

Лаоса экономика дукхача тайпара я. ДукхагIча даькъе из натуральнии ах натуральнии я. Кагий товарни, частнокапиталистически, паччахьалкхен-капиталистически, социалистически (паччахьалкхен предприятеши кооперативаши) доакъош да.

* * *

1981 шера Лаос эггара хьалхара пхе шера план кхоачашъе йолаелар. Юртеи хьуни боахамаша экономике керттера моттиг лацара никъ дIаболабир. 1983 шера мехк экономически реформацара эксперимент е болабелар. Цхьайолча предприятешта мукъабелар шоашта хьабоалача пайдах 40 процент производство шеръярга, болхлошта алапи даларен материальни поощрени ярен фонд лакхъярга дIадахийта. Из бахьан долаш укх тIеххьарча шерашка дукхагIа арахийнай продукци, цунца текстиль, тух, сигареташ, кхыдола товараш а долаш.

* * *

1984 шера юкъейоалайир юрта боахаме контрактни система, цо ше дика хилар хьахьекхар. Шера юккъера лаьрхIача ялат 5,25 процент дукхагIа даккха доладир. 1985 шера 1,54 миллион ялат даьккхар, Лаосо эггара хьалха ялатаца ше Iалашийр, бахача наькха цхьан сага сих 420 килограмм ялат даьккхар. 1985 шера Лаосе дар 1,55 миллион бежан, вешта аьлча 1980 шера хиннaчул 250 эзар дукхагIа. Юрта боахамо 75 процент къаман доход лу.

* * *

1986 шера декабре хиннача Лаоса Халкъа - Революционни парте (НРДЛ) IV съездо экономикана доал даран децентрализаци яраи зе деш йолча предприятешта еш йола паччахьалкхен дотацеш кIезигъяраи тIаерзаяь кIоаргга экономически реформа ярах йола решени йир. Предприятей бокъо хилар шоай лоIаме бедалца шоаш Iалашъяра моттигаши продукци маьхалъяккхара сфереи лаха, хIаьта иштта юкъарчал доацаш арахьарча рынке кхача переговораш е а. ДIадаха шу чакхдоалаш 377 паччахьалкхен предприятех 186 хозрасчета тIа яьккхар, цар во доацаш толамаш а даьхар. Бакъда дIаяккханза я хозрасчет йизза лелаяра новкъарло еш йола централизованни административно - бюрократически доал дара къаьнара механизм.

* * *

ДIадахача шера мехка йокъал этта йоллаше а 1,23 миллион тонн ялат даьккхар. 1976 шера хиннaчул кофе 92 процент дукхагIа даьккхар, доахан 60 процент дукхагIа дийтар, 1,7 миллион бежан а хилар. Уж толамаш дахар бахьан долаш маьхаш дIаннийсделар.

* * *

ДIадахача шера СССР-аи ЛНДР-аи юкъерча экономически цхьана къахьегарах йолча соглашенена кулгаш яздир, цунга хьежжа Советски Союзо Лаоса машинаш, гIишлон материалаш, мехкдаьтта продукташ, запасной оатхалаш, промышленни товараш лоаттадергдолаш, царех олово, кофе, кардамон, юрта боахама продукци, хьу хьаэцаргйолаш.

Александр ШЕВЧЕНКО.
(АПН).

Дика ховш да Америка бIаьхьа мохк болга. Цхьабакъда, хIаьта а вIаши тарлуш дац укхаза цхьаккха хIама доацаш, къе бахаш нах хиларца.

Дукха ха йоацаш «Тайм» яхача американски влиятельни еженедельника кепатехаяр цхьацца бахьанех чIоагIа къе бахача американцех дувцаш йола редакционни иллюстрированни статья. Журнала тIарча суртех цаI укхаза хьахьекха да. Цу тIа гуш да къел США бокъонца йола къаман социальни проблема а хинна дIаэтталга.

Малаш ба уж йоккхача городашка бахаш бола нах? Хьабе болх боацараш, чуIе цIенош доацараш, доллача хIамах дог дилларaш ба? Мадарра аьлча хьалхара бараш а шоллагIбараш а..., хIаьта цул совгIа — уж. духхьал дIааьлча, IаьрIжача статистика цифрай едииичиганцех ... университетерча Iилманхой прогнозага хьежача, хьатIаогIачу итт шераш США бахача нахах 24 процент бараш официальни «къела жIакал» арахьа бахаш хургба. Кхо процент гаргга бараш къела кIалхара бовла вIалла аьттув боацаш ба.

ЧIоаггIа хала а хеташ хIама да дикка дукха къе бахаш бола американций дезал кIай бараш санна «бесаш долаш» бараш, хьалкхувш доагIа бераш — общества кхоане — хилар а.

СУРТА ТIА: «ГIо де сона шоашта могачо. Со меца я, чуIе цIа доацаш а я» — иштта дехар ду Нью-Йоркерча укх американка.

ТАСС фотохроника.

Раьза хилар-м толашагIа да

«Оаха тIахьех космически аренех машарера пайда нийбар духьа Красноярски РЛС кIийлен тIа дунен халкъашта юкъе гIулакхаш леладара центр вIашагIа йоллара. Деррига дунен космически организаце системана из юкъеяхийта а...», — аьннад М. С. Горбачева Красноярске. ХIаьта цу дийнахье а...

...16-ча сентябре США сената тIанийцар ПРО-х долча Договора хьакъехьара № 474 йола резолюци. Цу тIа советски оагIонна хьалхадоах из РЛС дIа ца йоаккхаш йитаро «стратегически герзаш кIезигдара, хIаьта иштта оборонах а космосах а тIехь тIайоагIача хана а моллагIйола соглашенеш елга хила йиш йолаш хIама доацилга». Цу документо шийй хьаькъалагIа хинна хIама лоархI «ПРО-х дола Договор советски оагIоно шеко йоацаш толхадаь хилар, масала хьисапе из РЛС а ювцаш, хIаьта иштта бакъду сената хеташ дола «тIехьа тIайоагIача хана стратегически герзий хьакъехьа моллагIйола соглашенеш ялехьа» из дIаяккха езалга. Цунца цхьана сенатораша хьахайтад США оагIорахьара доагIача моллагIча гIулакхашка, цу даькъе законодательни решенеш тIаэцар а долаш, хьажа шоаш кийча болга.

Цу советски объектах «саготo еш хилара» шийй дакъа юкъедихьад, Красноярски РЛС «юкъаркъаман противоракетни оборона керттера элемент я», хIаьта из ПРО-х долча Договоро могадеш дац, аьннача герзаштеи герзаш дIадахаран тIахьожам лоаттабара йолча Агентства директора У. Бернса.

Цхьабакъда, СибарегIарча цу радара бокъонца шоай саготдеш хилча, американски оагIонна-м толамегIа мадар машаре гIулакх кхоастадар духьа космически аренах пайда нийбергболаш дунен хьалкъаша цхьана гIулакхаш леладергдола центр вIашагIйоллара раьза хилар. Духхьал цу тайпара вывод елга хьалха хIана доахаш да?

Эггара хьалха хьалхадоах из советски предложени тIанийцачул тIехьагIа, цу тайпара центр хилара хьашт долча паччахьалкхенашца - доакъошхошца цхьана американски оагIоно дувцаргдар цу гIулакха эша РЛС малагIа хила еза хар духьа. БелгалйоахаргьЯр цун параметраш, хIаьта цунца дувзаденна эшшача оборудованеца Iалашъергьяр станци. Мехкий - доакъошхой викалий решенега хьежжа тийша хургдар Красноярски РЛС мишта хила еза. Из гIулакх цу тайпара къоастадаро кхесса юстара йоахаргьяр американски официальни наькха къамаьлашка совъювлаш йола саготонаш. ДагадоххарагIа аргда вай, цу станцех йола ерригa г-на У. Бернса саготонаш а йоацаш санна дIаяргьяр из дича.

Цу контексте гучаяккханза яргьяц укх проблема кIезига лоархIам боаца оагIув. Бокъонца дийцача-м из РЛС йоацаш ма йий. Соахка гурахьа а зданега хьожаш чакхбаьннаб американски конгрессменаш, цун «кхерамах» вIалла а заключени е магарзар царна, хIана аьлча цу хана из хьалъеш латташ мара яцар. Цу хана денз из хьалъелга юхасоцадаь латташ а да. ХIаьта советски военни эксперташа хоадам боллаш авторитетни заявленеш а еш, белгалдаьхад станце оборудовани ца хилар а, цунца дувзаденна ПРО-х дола Договор толхадаьд, яхаш выводаш яра цхьаккха кIийле ца хилар а. Кийча хьалъяь яьнна станци йоацаш хилча, гIалат хургда мичча бесса яле а, цига нарушенеш я яха гIертилга.

Советски специалисташа белгалдоах Красноярски радарах доацар ала гIертара йолча проблема хьакъехьа эггара чIоагIагIа хьашт дар Пентагон йолга. ПРО-х дола Договор Советски Союзо телхадарах бехк бу пункт санна эшаш я цунна из РЛС. ХIаьта эшаш я из цунна цу договора юкъера араялара, моллагIча тайпара дита а, шийна бахьан дитар духьа. ХIана аьлча, нагахьа санна, цу РЛС кIийлен тIа Красноярска уллув космически аренах машаре пайда нийбара дунен халкъаша вIаши гIулакх дара центр вIашагIйоллен деррига дунен космически организаце системана из юкъеяхьен американцаш раьза хуларе ПРО-х долча Договора юкъера арабовлара йолча аьттув луча «версехи» «козырахи» боахаргбар цар шоаш.

Владимир ОСТРОВСКИЙ,
АПН обозреватель.

ВУЗА — 50 ШУ

Республике эггара хьалхара Iилман-педагогически лакхерча дешара заведени вIашагIъелла 50 шу даьннад.

1938 шера хьайийллар Грозненски хьехархой институт, цун эрсий меттеп литератураи, математически — шин факультете дешаш 120 студент, болх беш 30 преподаватель вар. Цу шерра цунах педагогически институт хьайир. Цун ларда тIа 1972 шера хьайир Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен университет. РСФСР Министрий Совета соцамагIа 1979 шера Лев Николаевич Толстойя цIи тулл цунах.

ХIанз университета 8 факультете дешаш ва ялх эзар гаргга студент. Царна юкъе ба вай мехкарча 30 совгIча къамех бола нах. Университета 41 кафедре Iилман-педагогически общественнии болх беш 345 преподаватель ва, царех 185 Iилмай кандидаташ, доценташ, 24 Iилмай докторaш, профессораш ба. Дукккхаболча преподавателашта хьаьнала къахьегарах еннай РСФСР, НГIАССР Iилмани культуран заслуженни деятелаш яха цIераш, РСФСР-еи НГIАССР-еи Лакхехьарча Советий Президиумий Сийлен грамоташ.

Лакхерча школана перестройка яра тIехьарча декхарашца дувзаденна укх тIеххьарча шерашка ерригa дешара процесс вIаштIехьйоаккхача дукха а цIенхаштта а хувцамаш хиннад. Цун укх тайпара стратегически лостамаш къоастаде мегаргда — тIайзагIача пятилеткагIа республика социально-экономически дегIаахара хьакъехьарча декхарашца дувзаденна специалисташ кийчбара профилаш хувцилга, творческии лакха овсарле йолаши болх бергболаш Iилман-производственнии педагогически профилагIа специалисташ кийчбелга. Из деш, духхьал хувцамаш даьца Iеш, овлангара хувца йийзар къаьнара дешара-методически установкаш.

Дешара-Iилман - производственни комплексо болх бергболаш дешара процесс вIаштIехьъяккхара оптимальни хьалаш хьакхоллаpгдола гибкии моделеш я университета балха юкъейоахаш. Студентий шоай лоIамагIара болх, хургвола специалист кхоллама-лехама ситуаце хургволаш, вIаштIехьбаккхара формаши методаши эргайоахаш, тоаеш я. Специалисташ кийчбара ерригача процессана индивидуализаци яра цIенхашта теркам тIабахийтаб. Шерра юкъекхувл ерригача дисциплинегIа индивидуальни творчески заданеш телга.

Специалиста личность хьахулача боккха лоархIам болаш хила тIахьийха я общественни Iилмай: КПСС исторе, философе, политически экономе, Iилман коммунизма кафедраш. Белгалдаккха деза царна ерриганешта а керте Iилман доктораш, профессораш латташ хилар. Боккха педагогически общественнии болх барца цхьана обществоведех дукхагIбараша дика толамаш а доахаш, Iилман-тохкама болх бу, шоай тохкамий монографешта, дешара пособешта, Iилман актуальни проблемех долча брошюраштеи статьяштен кепаеттарца.

Университета обществоведчески кафедраш лакха Iилман - теоретически методически боарам болаш хиларо таро лу царна общественни Iилмаш хьехилга эргадаьккха тоадечара цIенхашттара декхараш кхоачашде.

Дукха ха йоацаш хьалха общественни Iилмаш хьехарцара гIулакх тесса леладора. Тха обществоведаша дитад из гIулакх, мехкарча дукккхача вузий теркам тIаозаш болх тоа а беш. Общественни Iилмаш Iомадара цар могаьяча концепце таро лургья формализм дIаякха.

Университетски статусага хьежжа, специалисташ профилегIа тоаяра тIехьа цIенхаштта болх беш ба университете. Хьехархой кийчбарца цхьана, педининститутo ца кийчбеча профилегIа специалисташ кийчбу университето. Университет йолаеннай электроникагIеи радиофизикагIеи специалисташ кийчбе. Уж декхараш кхоачашдар духьа лаьрххIа йола кафедреи предприятешка филиалаши хьайийллай.

Биолого - химически факультета структуре хьайийллай «Микробиология» яха специальность. Укх шера эггара хьалхара набор яьй цига. Цу профилагIа бола специалисташ чIоагIа эшаш ба республике дегIайоагIача микробиологически промышленноста.

Республике эттача хьалага хьежжа, цун йоккхача индустриальни потенциалага а цунца цхьана экономистий кадраш чIоагIа эшалга а хьежжа хувцалуш йоагIа экономически факультета структура. Хьаяьй «Экономика, промышленни производство вIаштIехьъяккхарен цунна планировани ярен» керда кафедра. Хьаелла лерхI «промышленноста планировании яра» специализаце группаш.

Филологаш кийчбара структура эргаяьккха тоаеш я. Республике эрсий, нохчий, гIалгIай меттала болх беш болча журналистий кадраш чIоагIа эшаш хилар теркал а деш, юкъейоалаяьй журналистика специализаци. Исторически факультете юкъе йолаеш я «Советское право» специализаци.

Студенташта интернациональни а патриотически а кхетам балара болх эргабаьккха тоабар духьа вIашагIъеллай «Къулбаседа Кавказа халкъий истори» яха вузашта юкъера кафедра.

Иштта белгала хувцалуш йоагIа университета дешара структура. Хувцалу дешара, кхетам балара процесс организационно методически Iалашъелга а.

Ше болх беш йолча шерашка вузо мехка кийчваьв халкъа образоване, экономика, Iилман, культура шовзткъа эзар совгIа специалист. Нохч - ГIалгIай исторе, метта, литература Iилма-тохкама института дукхагIбола Iилман болхлой, царца института директор философски Iилмай кандидат, доцент А. А. Манкиев а волаш, тха вуз чакхъяьккха ба.

Тха вуз чакхъяьккхача поэтесса Ахматова Раисай поэтически произведенеш массане а могаеш, дунен халкъий дукккхача меттала арахийца я.

Оаха доккхал ду вуз чакхъяьккхарех — СССР халкъа хьехархочох Э. Д. Басинах, НГIАССР школай заслуженни хьехархочох М. П. Храмовах, дукккхача кхыболча педагогически къахьегама мастерех.

Тха вуз чакхъяьккхараштa юкъе ба НГIАССР халкъа образоване министр, филологически Iилмай-кандидат С. М. Мовтаев, комсомола Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь Л. Касаев, телевиденеи радиовещанеи гIолларча НГIАССР паччахьалкхен комитета председатель Ю. В. Мареченков, республика бехктокхаме болхлой М. О. Бузуртанов, Р. А. Герзелиев, Г. В. Кучеренко, дукхха кхыбараш.

ХIанз университета студенчески аудиторешка хьехаш ба из чакхъяьккха бола Л. Н. Колосов, В. А. Кан-Калик, Н. В. Потокова, В. С. Куркиев, Л. Д. Тимаев, М. Б. Мужухоев, Х. И. Ибрагимов.

ХIанз Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университете болх беш бола 80 процент гаргга бола Iилмай кандидаташ, доценташ, — уж тха вуз чакхъяьккха ба. Царна юкъе ба Ж. Ж. Гакаев, И. А. Дахкильгов, Ю. Г. Агаджанов, Е. И. Ткаченко, М. Р. Овхадов, М. А. Кодзоев, З. Х. Хамидова, В. И. Денискин, Х. А. Гакаев, Ш. А. Гапуров, Р. Х. Дадашев, Х. М. Мурдаев, Н. Л. Маликова, В. И. Хазан, Г. А. Бермус, Х. Ш. Точиева, Л. В. Исаева, А. Д. Манкиев, кхыбараш.

Боккха гражданскии а партийни а бехктокхам лоархIаш къахьегаш я дешара, кхетам балара процесс эргаяьккха тоаяра декхар кхоачашдеш йола университета профессорско - преподавательски коллектив. Царна юкъе ба профессораш К. И. Ефанов, Ш. А. Алиев, В. Б. Виноградов, Б. Висаитов, Р. Г. Исаев, А. И. Голушко, Ф. Г. Оздоева, З. Г. Гойгова, В. П. Крикунов, И. А. Шершов, В. П. Викторов, доценташ: Р. П. Дулерайн, С. О. Зоев, И. О. Кацен, М. Х. Точиев, Н. С. Бибулатов, В. И. Синельников, В. Н. Ерещенко, Л. Д. Мальсагова, Л. И. Похвищева, А. И. Хасбулатов, А. М. Багдасарян, В. Ф. Бокова, А. Г. Магомедбеков, дукхха кхыбараш.

Тха вуз дегIаахара шийй шоллагIа ах бIаь шу дIадоладеш я, кхы а лоархIамегIа дола вай халкъа боахама, просвещенена культурана тайп-тайпарча профилагIа специалисташ кийчбарца дувзаденна декхараш кхоачашде кийча йолаш.

И. ЛООВ,
Нохч - ГIалгIай Паччахьалкхен университета дешара балха вола проректор, профессор.

Хьалхалаттарий опыт—массанена

МАГIАЛБИКА РАЙОНЕРА ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРАШ: «КЕРДА КОТАЛОНАШ ЙОАХАРГЬЯ!»

Дукха ха йоацаш боккха кхаъ кхаьчар Малгобекски района къахьегамхошка. Соахкарча цхьоалагIча октябре денз укх шера цхьоалагIа июль хьатIакхаччалца йолча хана хьайбаш Iангара доахача, цар продукци ма хулла дукхагIа яккхараи кийчъяраи мехка юртбоахама къахьегамхошта юкъе яьржа хиннача социалистически яхьа итогех котало яьккхар а лаьрхIа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе Байракх хьожаяьй Малгобекски района. ДоагIаш даь сий да из. Масала, дулх, план 890 тонн йолаш, 1286,7 тонн, шура, план 2660 тонн йолаш, 2893 тонн, тха, доагIар 900 центнер долаш 1106 центнер, фуаш, план йоацаше а, 670 эзар дIаделар района боахамаша пачхаьалкхенна. Дега тоам беш да из еррига продукци соахка хьайбаш Iангара доахача хана хинначул дукхагIа яьккха а дIаенна а хилар. Иштта, дулх — 49,7 процент, шура — 11,5 процент, тха — 8 процент, фуаш 134,3 процент дукхагIа дIаделар. ХIара кхоабача Iаттагара 109 килограмм дукхагIа шура яьккхар. Кхы цхьа хIама а да белгалдаккха доагIаш. Пхийтта процент гаргга лохделар цу юкъа центнер дулх даккхарга дIададахар, шура яккхарга — итт процент гаргга.

Иштта цу толамашка кхача шоашта малагIча таронаша новкъостал даьд, шоай опытах лаьца, гIулакх кхы тIа а тоадара дIахо йодача хана фу де лерхI дувц укх оагIон тIа района а совхозий а кулгалхоша, къахьегамхоша.

ДЕГIААХАРА НАЬКЪАШ

КПСС XXVII съезд чакхъяьнначул тIехьагIа, цо юртбоахама къахьегамхошта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара лаьрххIа программа оттайир районе. ТIаккха цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий, XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенеш, соцамаш ларде а лувцаш, лаьрхIар чакхдаккхара коммунисташ, парте боацараш оарцагIбахара беррига теркам тIабахийтар парте Малгобекски горкомо. Эггара хьалха йоакхо йир юртбоахама производстве интенсивни технологи юкъейоалаяра, кхаш, хьайбаш леладерий къахьегам эрга а боаккхаш, цу ларда тIа наьха балхацара безам совбаккхара.

Дагалаьцар оттаяьча программага хьежжа чакхдаккхара доккха новкъостал дир подряд, хозрасчет юкъейоалаяро. Цхьабакъда, из деррига лерттIа чакхдаккха атта хиланзар. Дукха кхоачамбоацараш нийсдалийтар юххьанца кулгалхоша, специалисташа подрядагIа болх вIаштIехьбоаккхаш. Цунах дар кхоачамболлаш кхета ца деш совхозий кулгалхоша, специалисташа нахаца харцахьа договораш увттаеш, цар яхар кхоачаш ца деш, хьадаьчох доагIар деррига дIа ца луш дукха моттигаш хулар. Из кхоачамбоацар дIадаккхара оарцагIъяьлар парте горком. Совхозашка, агропроме вIаштIехьъяьхар кулгалхоша, специалисташа, болхлоша экономически дешар Iомаду курсаш. Хьийхар договораш мишта увттаде деза, царга хьежжа боахамий администрацеша а царца барт баьча наха а фу де деза, расценкашка хьежжа яьккхача продукцех мишта ахча тела деза. Цул тIехьагIа деррига ший метте дIаэттар. Шоашта доагIар дIайиде баьлча, дикагIа, дукхагIа продукци яккхарга, подрядагIа, хозрасчетагIа болх вIаштIехьбаккхарга дог лестар наьха. Цунца цхьана лакхъелар цар къахьегама овсарле а.

Хьадечун, производства дай шоаш болга кхетадаьчул тIехьагIа юртбоахама продукци алсамъяккха, цунга дIадодар лохде йиш хулийта таронаш леха болабелар нах. Кхаш, хьайбаш леладеча шерра юкъекхувла баьлар интенсивни технологи, тоабир зоотехнически, ветеринарни, селекционни болх. Къаьна, цамогаш дола, кIезига маша теле доахан дIа а даьха, царна метта дикача фух дараш дIадоладир, чура кхо, нувхаш араяхара, доакъар диллара, хьайбашта хий моладара балхашта механизаци а еш, реконструкци яьча фермашка.

Хьайбаш мел дика хиларах лерттIа продукци лургьяц цар, уж кхабара тоъал доакъар ца хилча. Цудухьа цу гIулакхо къаьстта теркам тIабахийтар. Из Iалашдара балхаш а подрядагIа вIаштIехьдаьхар районе еррригача совхозашка. Цул совгIа мехка кхыча республикай, областий толашагIа долча боахамий опыт Iома а еш, хьаьна, дукха доакъар луш йола культураш дIае а кхее а баьлар кхаш леладераш. Масала, «маслянистая репка» яха доакъара культура. Рапс санна дIа а юв из, кхе а ю. Цунца цхьана, моша йолаш рапс хIара гектара тIара 250 центнер мара йоалаш еце, «маслянистая репка» — 400 центнерал дукхагIа йоал. Из доацаш, рапс моша йолаш хьайбаш кхабара, силос йоллара мара пайдане еце, «маслянистая репках» цул совгIа йол кийчъе а йиш я, дукхагIа я цунца протеин, хьайбашта пайдане йола кхы тайпа хьаьна хIамаш. Из культура района эггара хьалха «Луч» яхача совхозе кхее йолайир. ХIанз кхыча боахамашка а дIаюв из. Доакъара база чIоагIъяра боккха пайда бу цо.

Иштта уж балхаш чакхдоахаш хьайбаш кхабара тоъал доакъар Iалашде йиш хилар карарча пятилетка хьалхарча шера. Цу гIулакхо аьттув балийтар района хьайбаш леладерашта, республике яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг а йоаккхаш, пачхаьалкхенна, дулх, шура, тха дIадалара соахкара планаш дикка тIехкхоачашъе.

Къаьстта овсаре къахьийгар тха доакъар Iалашдераша дIадахача шера. ХIара хьайбана лаьрхIа 21,5 центнер доакъара единица кийчйир. Доакъараш дукхагIа дахараи цар дикал лакхъяраи тIехьа республика районашта, колхозашта, совхозашта юкъе яьржа хиннача социалистически яхье котало яьккхар а лаьрхIа КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракхи 6000 сом премии елар района.

Дукха доакъар Iалашдаро карагIдалийтар района къахьегамхошта хьайбаш толаме Iангара а доахаш, XIX Ерригсоюзни партийни конференцена дика совгIат кийчде. Масала, ах шера план 370 тонн йолаш, цхьоалагIа июль хьатIакхоачаш пачхаьалкхенна дIаделар 516,1 тонн дулх, шура, йоагIар 1830 тонн йолаш — 2071,5 тонн, тха, план 850 центнер йолаш, — 1029 тонн, фуаш, план йоацаше а, — 300 эзар.

Тха хьайбаш леладераша иштта хьаьнала беча балха боагIа мах а бир республике. XIX Ерригсоюзни конференце сийна, хIаьта 1987—1988 шера хьайбаш толаме Iангара дахара, хьайбай продукташ дукхагIа яхараи кийчъяраи тIехьа йоаржаяьча социалистически яхьа итогех хьалхара моттиг а хьожаеш, КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх а луш, республикански Сийлен улга тIа яьккхар район. Цул совгIа яхье итогех республикански газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа яьхар тха района М. Горьке цIерагIа, «Алханчуртский» совхозаш, НГIАССР Госагропрома АПК болхлой профсоюза ЦК диплом и 500 сом премиелар М. Горьке цIерагIча совхоза фермa коллективана, 550 сом премеш елар «Малгобекский» совхоза цхьоалагIча фермана, цу боахама Социалистически Къахьегама Турпала М. Бахмадова кулгалдеча жа леладеча бригадана, 100 сом премии хьожайир М. Горьке цIерагIча совхоза доярканa Л. И. Евлоевайна, районерча дояркашта Л. Картоевайна, М. Бекботовайна, Б. Кориговайна, бокхагIа болча жа Iушта Г. Муцаговна, А. Бибултовна.

Керттерча даькъе лакхе цIераш яьхача боахамий, фермай, жа леладеча бригадай коллективаша, къахьегамхоша, карара пятилетка йолаелча денз производстве еш йолча эргалонаша баккхийта толам ба тха района КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе байракх хьожаяйтар.

КарагIдаьнначох кхоачам бе дага бац тха къахьегамхой. Цунна тешал ду цар гIулакхаша а. Масала, пачхаьалкхенга шура йохкара укх шера ийс бетта план 112 процент, дулх — 108 процент, тха — 119 процент кхоачашъяьй цар. Кхоачамболлаш дика кийчъяьча помещенешка чусоцадаьд Iангара дахара хьайбаш. Соахка укх хана хинначул дукхагIа да царна кийчдаь доакъар а. Иштта, дIадахача шера хьайбаш чусоцадеча хана 12780 центнер доакъара единица Iалашъяь хиннаяле, укх шера из хьокхам 14350 центнерага дIакхоачабаьб. Доакъар Iалашдара балхаш дIахо дIахьош да. Района къахьегамхоша лаьрхIад тIеххьара из хIара хьайбана 23 доакъара единица кхоачаргйолаш кийчде.

ДIаяхача пятилетка хIара шера юкъера хинначул цхьан сага кхоача шура 22 килограмм, дулх 8 килограмм алсамдаьннад районе цу юкъа.

Иштта из дале а, дулх, шура яккхарга районе дIадодар лакха да хIанз а. ГIулакх тоадарга бода никъ цаI мара бац: еррига производственни участкашка наьха къахьегам арендни подрядагIа вIаштIехьбаккхар. Цу хьакъехьа цхьацца опыт Iоаяьй районе. Цу хьисапе болх беш, дика хьокхамаш гойт дулха 200 бежан кхоабача М. Горьке цIерагIча совхозерча Гандалоев Ювсапа, ГI. Ахриева цIерагIча совхозерча бIаь бежан кхоабача Евлоев Саюпа, Туршуев Абусаида кулгалдеча доакъар Iалашдеча бригадо, «Кавказ» совхоза доакъар Iалашдеча Герасименко Ивана, Халин Ивана керте латтача бригадаша. Парте горкомо цар опыт Iома а яь, шерра наха дIайовзийтачул тIехьагIа, цу хьисапе къахьега безам болаш дукха нах, коллективаш хилар. Арендни подрядагIа леладе дукха ха йоацаш доахан дIанийцад ГI. Ахриева цIерагIча совхоза Белюев Лемас кулгалдеча, «Малгобекский» совхоза Картоев Рашида кулгалдеча «Алханчуртский» совхоза Малароев Сале кулгалдеча фермай коллективаша, хIаьта дулха кхабара арендагIа хьайбаш дIанийдаь нах бийца а баргбац.

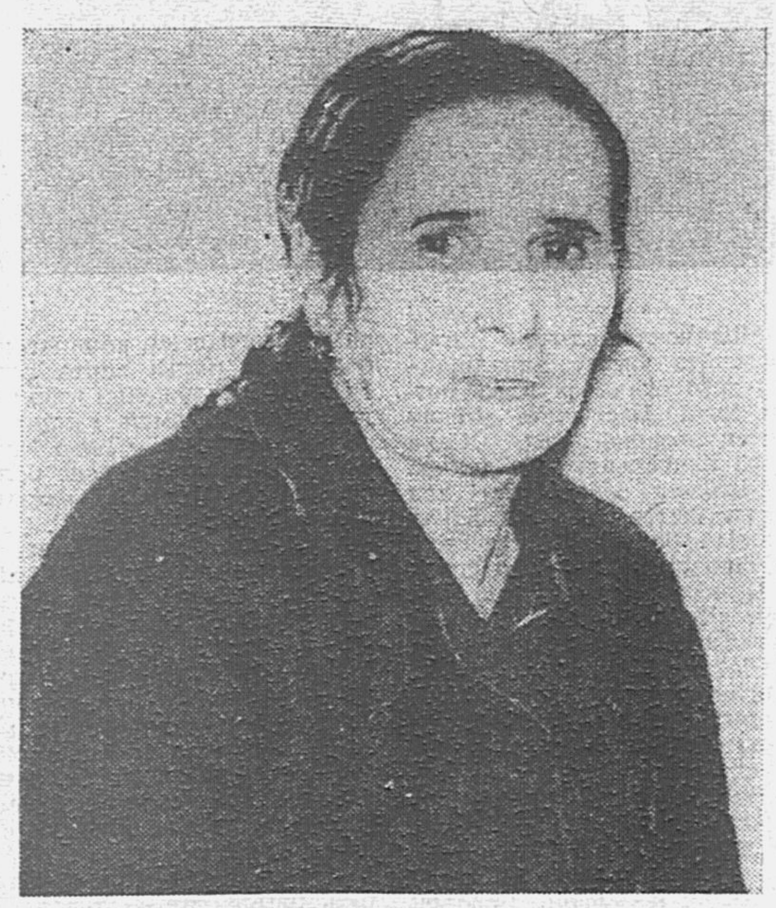
Шоай хьал-таро духьал шоашта карагIдаьнначох мара тийша хургйоацилга кхетадеш, продукцега дIадодар ма хулла лохде гIерташ къахьег арендни подрядагIа болх бераша.

Юртбоахама производства интенсификаци, специализаци яра новкъа долхаш оаха лаьрхIад «Кавказ» совхозах духьал жа леладеш бола боахам бе. ХIанз 15 эзар устагI ба цига. Из Iул 40—45 эзар устагI хургболаш хилийта дага да.

Кхыча районашка, республикашка ухаш ийде дезаргдоацаш, нах кхачан продукташца Iалашбара а цхьацца мероприятеш чакхйоах. Масала, укх шера духхьашха еррригача совхозашка 300 гектар совгIа коартолаш кхейир. Тхо раьза долаш хилар хьувкъам а. ХIара гектара тIара бIаь центнерал совгIа коартол чуэц, план 80 центнер йолаш. ТIадоагIача шера кхы а шердерга из культура дIаюврговла кхаш. Цул совгIа, парникаш хьаергья баьцадаараш кхедара а.

Цу тайпара Кхачан программа кхоачашъеча ма хулла доккхагIа дакъа юкъедахьара низ кхоабергбац тха района къахьегамхоша.

Н. МОРЕВА,
КПСС Малгобекски горкома хьалхара секретарь.

Декхарех дика лоархIабеш хьабоагIа укх шера М. Горьке цIерагIча совхоза хьайбаш леладераш. Масала, ийс бетта планал совгIа пачхаьалкхенн 10 центнер шура дIаелар цар.

Дояркашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба районе цIи хеза бола Коригова Банатии Евлоева Либиханни. ХIанз карарча пятилетка диълагIча шера чотагIа къахьегаш ба уж.

Дика къахьегамхой хилaрал совгIа, шоаш Iоаяь опыт къонача дояркашта дIалу цар.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце сийна, 1987 — 1988 шера хьайбаш толаме Iангара дахара, хьайбай продукци дукхагIа яккхараи кийчъяраи тIехьа йоаржаяьча социалистически яхье дика хьокхамаш гойтарах Евлоева Либихана 100 сом премии елар, хIаьта Коригова Банатена 80 сом мах бола совгIат.

Шура яккхара шийттaлагIча пятилетка диъ шера планаш кхоачашъе гарга ба уж.

СУРТА ТIА: Б. Коригова и Л. Евлоеваи.

Б. БАБХОЕВА сурташ.

Карара пятилетка йолаелча денз цхьа шу дIадахийтадац коммуниста Исаева Шурас кулгалдеча «Кавказ» совхоза фермас пачхаьалкхенна шура дIаялара планаш тIеххоачаш ца еш. Цул совгIа, хIара шера тIакхеташ я цун коллективо йоаккха продукци. ДIадахача шера лурчогIа хиннaчул 312 центнер дукхагIа ехкар из.

СУРТА ТIА: осеменаторца балха гIулакхех дагайоалаш я (аьрдехьа латта) (Исаева Шура.

Б. БАБХОЕВА сурташ.

Дуккха ха я Гандалоев Ювнас М. Горьке цIерагIча совхозе хьайбаш леладеш къахьегаш вола. ХIаьта соахка арендни подрядагIа дулха кхаба 200 къона бежан хьайийцар цо.

Хала дар юххьанца доакъар ца тоъаш. Цул совгIа из ийдеш боккха мах тела а безар, ТIеххьара цу баках а ваьлар. Совхозагар юха а арендагIа 195 гектар лаьтта хьайийцар. ХIанз кхыметтел кхычарна а дохк цо цигара даьккха доакъар. ХIаьта хIара хьайбана дийнахьеи буси цхьан килограммага дIакхоачаш дулх тIакхетийт.

Цунна балха тIа доккха новкъостал ду къонгаша Ювнасен, Мувсаси.

СУРТА ТIА: Ю. Гандалоев ший къонгашца Ювнасаци Мувсацеи.

Арендни подряд юкъейоалаеш

ЦхьайтталагIа пятилетка чакхйоалаш къаьна, кIезига шура луш тайп-тайпарча фух доахан дар тха боахаме леладеш. Царна доал дара дIаухийташ хиннар, царгара йоккхача шурий маьхал дукхагIа дар. Из кхоачамбоацар дIа ца даьккхача даргдацар. Цхьабакъда, из гIулакх цIаьхха де йиш йолаш дацар. ХIана аьлча, яцар кхоачамболлаш таронаш.

Эггара хьалха йоакхо йир совхозе доакъара база чIоагIъяра. Цунца бувзам бола дош кхоачашдир, из Iалашдерий болх коллективни подрядагIа вIаштIехьбаккхара чотагIа. ТIаккха Старопольски, Краснодарски краешкара, кхыча моттигашкара кIезиг - кIезига дикача фух дола къона доахан хьакхувлаш тоаде доладир шурий фермашкара Iулаш. Царна доал деча наьха болх а коллективни подрядагIа вIаштIехьбаьккхар. Иштта уж эргалонаш яьчул тIехьагIа толам а бера. ТIеххоачашийр пачхаьалкхенна хьабай продукци дIаялара карарча пятилетка хьалхарча а шоллагIча а шера планаш.

Тхо раьза долаш геттара дика къахьегаш хьабоагIа тха хьайбаш леладераш укх шера а. Масала, шера план 450 тонн йолаш, ийс бетта пачхаьалкхенна 499 тонн дулх дIаденнад оаха, хIаьта шура шера планагIа йоагIачул — 44 тонн, тха 54 центнер дукхагIа. Из толам баккха новкъостал даьраш шеко а йоацаш доакъар Iалашдераш а ба. ХIаьта хьайбаш леладерашта юкъе белгалбаха боагIа ийс бетта хIара кхоабача Iаттагара 3000 килограмм совгIа шура яьккха Албакова Тамара, Бекботова Марем, Гачаева Цаэш, скотникаш Исраил Абубакар, Бекботов Махьмад.

Цунца цхьана, планаш тIехкоачашъеш яле а шура, дулх даккхарга дIадодар тха саготдеш лакха дар. Из кхоачамбоацар дIадаккхара а таро лехар.

Кхаш леладу ялх бригада я тха. Царех хIара коллектив я доакъар Iалашдеш. ХIаьта из даккхарга дIадодар лохдара бригадай болх арендни подрядагIа вIаштIехьбаьккхар оаха, нах шоаш раьза а болаш. Царна дIаделар лаьтта, техника, Iалашбир фуца, удобренешца, юртбоахама культураш дика хьувкъае мел эшачунца. Цунца цхьана де дезаш дукха кхашкара балхаш долаш, хIаьта из бахьан долаш доакъар Iалашдара кIезига ха юсаш хулар. Иштта моттиг нийсъелча царна гIо дора, лаьрххIа доакъар Iалашдеш мара хургйоацаш бригада вIашагIъеллар. Арендни подрядагIа болх беча цунна итт саг юкъевоагIа. ХIаьта кулгалдеш йоккха опыт йола Эсмурзиев Ювсап ва.

Кхаш леладеча хIара бригада викал а волаш, доакъара юртбоахама культура дIайийна кха диста а дисте, гектара тIара мел хьувкъам боал а хьаже, цунга хьежжа даргдола доакъар белгал а даьккхе, хьаэц бригадагара Эсмурзиева ший новкъосташца. Цу кхай тIара баргболча хьувкъамах доагIар ахчан чек а язйий, дIалу бригадана хьалххе а. Иштта из даьчул тIехьагIа, цу кха да из чуэццалца Эсмурзиева бригада я. Цигара Iалашдаь доакъар совхоза е арендни подрядагIа болх беча хьайбаш леладерий коллективашка дохк.

ХIаьта из царгара центнераех, тоннаех а доацаш, доакъара единицашка хьежжа мара дIа а ийдац. Цу гIулакхо декхарийла ю Эсмурзиева кулгалду коллектив, доакъара дикала хадданза йоакхо е.

Дулха кхоаба совхоза хьайбаех дукхагIдараш арендни подрядагIа леладе дIаденнад бахача нахага, царца лаьрххIа договораш а увттаеш. Иштта, масала, ший коа кхоалле а яь, соахка денз бIаь къона бежан дулха кхоабаш ва ший дезалца Евлоев Саюп. Цхьадараш кхаьба дулха дIаденначул тIехьагIа, царна метта кхыдараш хьайийдеш цун Iула юкъе хадданза бIаь бежан хул. Цул совгIа дулха цо хIанзалца дIатийнача доахана юкъе цхьа бежан хиннадац 400 килограммал кIезигагIа озаш. ХIаьта иштта из болх бар пайдане да е дац белгалдаккхара цхьа масал доаладергда аз. Май бетта денз хIанзле 5600 сом цIена пайда хинна б цунна.

Ше да хиллара тарра, хадданза йоакхо ю цо дулх даккхарга дIадодар лохдара. Масала, хьайбашта моладара бешкаца хьатIакхухьар цунна хий. Цунах телаш дола ахча дукха а хитта, ше турбаш а ийца, хьайбаш латтача хий хьатIадоаладир цо. Цу тайпара хIара кепиг ларxIа, шоай производства дай хила Iомабу нах арендни подрядо.

Евлоев Саюпа дер а цунна карагIдувлаш дар а бIаргадайначул тIехьагIа, тиша, совхозо пайда ца эцаш хинна кхий хьа а ийца, из тоа а даь, дулха кхаба хIанзарчоа 40 къона бежан хьайийцад Оздоев Мовле, хIаьта тIехьагIа кхы а 80 бежан совхозагара хьаэцаргдолаш ва из.

ХIанзарчоа дулха кхаба 21 сиргIалг хьайийцай тха толашагIа йолча дояркас Албакова Тамарас а. Вешта 40 бежан леладе дага я из ший дезалца. ХIаьта иштта совхозагара хьа ийца хьайбаш кхаба безам болаш заявленеш тийна нах дукха ба.

Доахан чулоаттадаь помещенеш тоа а яь арендни подрядагIа лелабе 5 эзар устагIа дIанийцаб Кодзоев Азимат-Гире а. Аьнначох тешa йиш йолаш зоотехнически лакхера образовани йолаш саг ва из. Цул совгIа тха боахаме шурий ферма заведующи волаш, зоотехникала болх баь йоккха балха опыт йолаш а ва.

Совхоза цу хьайбаех ахча делча санна, хьайийцачул тIехьагIа цу Iула да из ше ва. УстагI белча, е дулх кIезига тIакхетийтача, кIезига тха даьккхача зе совхоза а доацаш, цун шийна мара хургдолаш дац. Иштта барт баь увттадаь да дулха кхабара доахан дIанийдаьча нахаца, арендагIа леладе лаьтта дIанийцача коллективашца. Лоацца аьлча, цар дечоа тIахьожам лоаттабе ца безаш мукъаяьннай совхоза администраци. Цар яьккха продукци хьайийяр мара кхы гIулакх дац. Совхоза хьачуенначул тIехьагIа йисачох шоай безам бар де йиш йолаш ба арендни подрядагIа болх беш бола нах а коллективаш а. Цунца цхьана, планагIа хьа ца еннача продукце мах меттаоттабе декхарийла ба.

Вешта керда шу доладенначул тIехьагIа совхоза еррригача производства подразделенеш арендни подрядагIа болх беш хургья.

Иштта уж гIулакхаш даьчул тIехьагIа дикка лохделар дулх, шура, тха даккхарга дIадодар. ДIабахача ийс бетта 800 эзар сом пайда бир совхоза хьайбай боахамо. Шу чакхдоалаш из цифра кIезигагIа дале 1200 эзар сомага дIакхоачаш лакхлургйолаш а я.

КарагIдаьнначох кхоачам баь Iе дага долаш а дац тхо. Декхар оттадаьд пачхаьалкхенна дулх, шура дIаялара карарча пятилетка план диъ шера кхоачашъе. Дагалаьцар чакхдаккхара низ а кхоабергбац.

Б. МАНКИЕВ,
«Алханчуртский» совхоза директор.

ДАЙ БОЛГА КХЕТАДИЧА

Тха ферма къахьегамхой геттара гIадбугаш дола доккха совгIат да района хьайбаш леладерашта КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе Байракх ялар. Из толам баккхара лоархIаме дакъа юкъедихьар тха совхоза хьайбаш леладераша. Цунна тешал деш да тха хьокхамаш а. Масала, шера план 467 тонн йолаш, ийс бетта 472 тонн шура дIаеннай оаха пачхаьалкхенна. Из толам баккха тхона новкъостал дир ферма коллектива болх подрядагIа вIаштIехьбаккхаро.

Доккха новкъостал ду тхона тха совхоза кулгалхоша а. Болх тоабара фу эш хьажа совхоза директор Картоев Iалаудин, парткома секретарь Боков Iийса ферме ца воагIаш ди хилац. ЦIагIа эшачунца нах Iалашбара а хадданза йоакхо ю цар. Лу доакъар, кIора, дахча, кхачан продукташца а Iалашбу. Цо кхы а хьинарегIа къахьега безам хулийт.

Даьчох кхоачам баь Iе Iема нах бац тха ферме къахьегараш. ЛаьрхIад пачхаьалкхенна шура дIаялара карарча пятилетка план диъ шера кхоачашъе. Хьалхашка оттадаь из декхар кхоачашдар хьайбаш Iангара дахарах тийша хургда. Из кхета а деш, цу юкъа аьхки йоаккхаш хиннaчул кIезигагIа йоацаш шура яккха йиш хулийтаргйола хьалаш вIаштIехьдаха гIерташ да тхо хIанз.

Дика тоаьяча помещенешка дIаоттадаьд оаха доахан. БелгалдаккхадоагIа уж тоаеча хьайбаш леладераша укх шера дакъа лаьцалга. Шура яккхарга дIадодар лохагIа мел хул тIакхет тха алапеш а. Цу гIулакхо декхарийла дир тхо из де.

Декхарех лоархIадеш къахьега доккха новкъостал ду тхона доакъар Iалашдечар а. Цкъа-дале, царна дег тIара баркал ях оаха, шозлагI-дале, царех къаьстта дувца безам а ба. Коммуниста Коригов Султана кулгалдеш доакъар Iалашдара лаьрххIа вIашагIъелла механизированни бригада я совхозе. БархI саг ва цунна юкъевоагIаш. Арендни подрядагIа лелае совхозагара люцерна дIайийна 300 гектар, суданка — 150 гектар, иззал эри буц тIаювла лаьтта хьайийцад цар. Цигара хIанзле 1200 тонн йол яьккхай, шера план 900 тонн йолаш. Еррига цхьоалагIчеи шоллагIчеи классах а я. Мишта вIаштIехьдаьннад цу толамга кхача? Люцерна хьекхачул тIехьагIа, касарех улла из догIо йошаяр кхерам боландаь, цу сахьате хьа а эцаш, лаьрххIа хьаяьча эстакадаш тIа юллаш, низ болча ялх вентиляторца йокъайора.

БIаь тонн суданка йол кепаш еш кийчъяьй. Из болх бора синоптикаша еча прогнозага ла а дувгIаш. Масала, йоачан йоацаш шиъ ди е дукхагIа ха хургья, аьнна хезача, еррига техника суданка хьакхара дIаоттайора. Цхьан дийнахьа хьекхар касарех уллаш йокъаенначул тIехьагIа, шоллагIча дийнахьа хьа а эцаш, цунах е кепаш йора, е аргIаш а дий, дIаоттайора. Цу гIулакхаша карагIдалийтар каст-каста догIаш а делхаш, укх шерарча чоалханеча хаоттама хьалашка иштта дика йол кийчъе. Лоацца аьлча, хьадечох дог лазараштa халонаш эшае таронаш а корайоагIа. ХIаьта иштта къахьега бригада декхарийла ер арендни подряд я. Хов наха тIеххьара шоаш хьаэцаргдар шоашта де карагIдаьнначох тийша хургдолга.

Хьайбаш, кхаш леладерий болх подрядагIа вIаштIехьбаьккхачул тIехьагIа боккха пайда хилар тха совхоза.

Л. КАРТОЕВА,
«Малгобекский» совхоза доярка.